

УДК 338.24:339.543

Мужев О.О.

Начальник Запорізької митниці
ДФС України у Запорізькій області

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті зазначено основний напрямок наукового дослідження щодо теоретико-методичних засад митної політики в межах національної економіки. Звернуто увагу на дослідження науковців, що займалися функціонуванням митної політики, як однієї з функцій сучасної держави, досліджуючи теоретико-методичні засади. Підкреслено значимість митної політики, яка є однією з перших форм регулювання торгових відносин з іншими країнами, в основі чого лежать режими переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, при цьому виконавчими органами застосовуються митні тарифи відносно суб'єктів, що підлягають ним. Звернуто увагу на визначення основних теоретико-методичних засад митної політики, які розглядаються під кутом ефективності комплексу інструментів, які впливають на конкурентоспроможність національної економіки. Запропоновано модель митної політики в умовах приєднання до Асоціації з ЄС та розкрито її компонентні складові, а також їх роль у визначенні митної політики в межах національної економіки. Підведено підсумки відносно дослідження теоретико-методичних засад митної політики України, де базисом обґрунтування основного напрямку розвитку митної політики країни є імплементація митної політики в певних напрямках.

Ключові слова: митна політика, національна економіка, митна функція, державне забезпечення, економічна система.

Мужев А.А. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ТАМОЖЕННОЙ ПОЛИТИКИ В ПРЕДЕЛАХ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье указано основное направление научного исследования по теоретико-методическим основам таможенной политики в рамках национальной экономики. Обращено внимание на исследования ученых, занимавшихся функционированием таможенной политики как одной из функций современного государства, исследуя теоретико-методические основы. Подчеркнуто значимость таможенной политики, которая является одной из первых форм регулирования торговых отношений с другими странами, в основе чего лежит режим перемещения товаров и транспортных средств через таможенную границу, при этом исполнительными органами применяются таможенные тарифы в отношении субъектов, подлежащих ним. Обращено внимание на определение основных теоретико-методических основ таможенной политики, которые рассматриваются под углом эффективности комплекса инструментов, влияющих на конкурентоспособность национальной экономики. Предложена модель таможенной политики в условиях присоединения к Ассоциации с ЕС и раскрыто ее компонентные составляющие и их роль в определении таможенной политики в рамках национальной экономики. Подведены итоги относительно исследования теоретико-методических основ таможенной политики Украины, где базисом обоснования основного направления развития таможенной политики страны является имплементация таможенной политики в определенных направлениях.

Ключевые слова: таможенная политика, национальная экономика, таможенная функция, государственное обеспечение, экономическая система.

Muzhev O.O. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF REALIZATION OF CUSTOMS POLICY IN THE BASIS OF THE NATIONAL ECONOMY

The basic direction of the scientific research, concerning the theoretical and methodological principles of customs policy within the national economy is indicated in the article. The attention was paid to the research of the scientists involved in the functioning of the customs policy as one of the functions of the modern state, studying theoretical and methodological principles. The importance of the customs policy is emphasized, which is one of the first forms of regulation of trade relations with other countries, in which the modes of movement of goods and vehicles across the customs border lie, while the executive bodies apply customs tariffs to the subjects' subject to them. The attention is paid to the definition of the basic theoretical and methodological foundations of customs policy, which appear at the angle of effectiveness of the complex of instruments that affect the competitiveness of the national economy. The model of customs policy is proposed in the conditions of joining the Association with the EU, and its component components and their role in determining the customs policy within the national economy are disclosed. The results of the research of the theoretical and methodical principles of the customs policy of Ukraine are presented, where the basis of the substantiation of the main direction of development of the customs policy of the country is the implementation of the customs policy in certain directions.

Keywords: customs policy, national economy, customs function, state support, economic system.

Постановка проблеми. Розвиток державних функцій не залежить від чітко послідовного процесу, не є жорстко детермінованою системою імплементації державного впливу. Однак причинно-наслідковість характеризує функції держави, що визначаються у її ролі в таких процесах як економічні, політичні та соціальні. Варто зауважити, що базисні функції є найбільш чутливими до трансформації змін в державі. Україна є незалежною державою, що визначає митну політику, формує митну систему, створює власну митну службу. Дане твердження становить основу економічних інтересів України та її національної безпеки. Зміни економічних відносин в експортно-імпортних операціях, посилення міжнародного економічного співробітництва та залежність від економічної конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках вимагає подальшого дослідження теоре-

тико-методичних засад здійснення митної політики в межах національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретико-методичних засад функціонування митної політики, як однієї з функцій сучасної держави, висвітлено в наукових працях наступних вчених: В.Б. Авер'янова, Т.Г. Андрусяка, М.І. Байтіна, К.С. Бельського, А.Б. Венгерова, М.В. Жигульонкова, Л.І. Загайнова, С.В., Ківалова, О.Л. Копиленка, С.О. Комарова, В.О. Костюка, А.В. Малько, О.В. Марцеляка, В.І. Матузова, Л.А. Морозової, Ю.Г. Просвірина, Є.О. Харитонова та ін. У своїх наукових публікаціях процеси формування митно-інноваційної політики відобразили такі учені і практики, як І.Г. Бережнюк., Т.Г. Затоначька, П.В. Пашко, О.В. Новосад, Т.В. Корнева. Щодо визначення сутності митної політики, то дослідженню цього питання присвятили увагу:

І. Бережнюк, О. Борисенко, Л. Івашова, П. Пашко, В. Ченцов та ін. Незважаючи на певні наукові розробки, які в той чи інший мірі визначають основні теоретико-методичні засади здійснення митної політики, реалізація митної політики в сучасних умовах сьогодення потребує подальшого дослідження.

Мета статті – визначити основні теоретико-методичні засади функціонування та становлення митної політики в межах національної економіки внаслідок інтеграції країни до Європейського Союзу.

Вклад основного матеріалу. Перш за все варто зазначити, що функція митної політики є предметною, а не об'єктом діяльності держави. Тлумачення предметності варто окреслити як діяльність, що спрямовується на певну однорідну сферу суспільного життя, яка є цілісною і неподільною. Формування митної функції в межах національної економіки пов'язано з тим, що митна справа є стійким та постійним напрямом діяльності будь-якої держави [8]. Варто зауважити, що першим кодифікованим актом незалежної України став саме Митний кодекс. Митний кодекс включав в себе наступні аспекти митної справи як: митний контроль, митне оформлення, порядок пропуску через митний кордон товарів та інших предметів, порядок розрахунку мита та митних зборів, зберігання товарів під митним контролем, організацію боротьби з контрабандою, статус службових осіб митних органів України, їх правовий та соціальний статус тощо.

Також, Митний кодекс визначив основні питання щодо співробітництва Митної служби України з митними органами інших країн. Але формування митної функції є результатом не лише історичного розвитку митної справи та розгортання законотворчої діяльності у незалежній Україні. Сьогодні процес митних відносин ускладнений тим, що одна країна не може самостійно вирішувати свою політику внаслідок того, що митні відносини мають міжнародний характер та рішення щодо митних режимів приймаються в межах різних міжнародних організацій та органів управління. Країна лише може стримувати сам процес глобалізації та адаптуватися до нього, але зупинити його їй не під силу [1].

Митну політику варто окреслити як наявну систему політико-правових, економічних, організаційних та інших заходів, метою яких є імплементація внутрішньо- та зовнішньоекономічних відносин країни, для того щоб вона була конкурентоздатною на глобальному ринку. Митна політика – є однією з перших форм регулювання торгових відносин з іншими країнами. Основними інструментами митної політики виступають митні режими відносно переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, при цьому виконавчими органами застосовуються митні тарифи відносно суб'єктів, що підлягають оподаткуванню.

Згідно Митного кодексу України *державна митна політика* визначається, як система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки [10]. Митна політика країни виступає як один з підвидів державної політики, де головним пріоритетом та напрямком є здійснення захисту національних інтересів в політичній, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах. Базисом митної політики виступають національні інтереси, що виконуються за допомогою доктрин, стратегій, концепцій і програм у різних сферах державної діяльності. Звертаючи увагу на думку

більшості авторів щодо державної митної політики – основою всього є захист інтересів держави, що реалізується через внутрішню та зовнішню політику.

У дослідженнях І. Бережнюк окреслюється сфера державної митної політики, як імплементації внутрішньої й зовнішньоекономічної політики держави, але якщо взяти до уваги дослідження інших вчених, то митна політика виступає як складова державної політики та визначається по різному. Варто взяти до уваги дослідження вчених С. Ківалова та Б. Кормича [8; 11]. Автори визначають сутність митної політики, як триступеневу систему, де на першому рівні є митна справа, на другому рівні – митна політика, на третьому рівні – впровадження митної політики. Також науковці визначають саму митну справу як діяльність держави та її компетентних органів щодо встановлення тарифних і нетарифних обмежень. Митна політика, також, трактується в дослідженнях вищезазначених науковців, як складова внутрішньої та зовнішньої політики, що визначає систему органів влади, що впливають на зовнішньоекономічну діяльність та організацію митної системи, забезпечуючи національну безпеку країни [3].

Митна політика включає в себе наступні компоненти: переміщення через митний кордон; митне оформлення; митні режими; тарифне і нетарифне регулювання; митні пільги; митний контроль; правову регламентацію взаємовідносин учасників митних правовідносин. Якщо визначити основні цілі митної політики, то їх варто скомпонувати в наступні групи: економічні цілі; регулятивні цілі; правоохоронні цілі. Один з факторів, що впливає на митну політику, є соціально-економічний розвиток, який перебуває під впливом глобальної конкуренції та зростаючої ролі інноваційних технологій. Внаслідок вищезазначеного зовнішньоекономічна політика країни є одним з головних факторів становлення соціально-економічного розвитку.

Для України одним з головних векторів розвитку може стати трансформація інституційних та організаційно-економічних процесів, а саме: створення нових інвестиційних можливостей; вдосконалення організаційно економічних та адміністративних можливостей державних органів влади; треба враховувати запити сьогодення в митній політиці, які впливають на становлення нормативно-правових документів. Але можливим етапом розвитку сучасної економіки, як на національному так і на міжнародному рівні, є також зростання політичного чинника, що визначає особливості міжнародних зв'язків та міжнародної торгівлі. Тому визначення основних теоретико-методичних засад митної політики має розглядатися з урахуванням ефективності комплексу інструментів, які впливають на конкурентоспроможність національної економіки. Також, вагомої ролі набуває застосування торгово-економічних санкцій, що впливає на інтенсифікацію пошуку нових ринків збуту, нових партнерів та логістичних схем. До інтернаціоналізації варто віднести структуру, баланс і напрями торгових потоків [5].

Визначаючи теоретико-методичні засади митної політики України, слід зосередитись на визначенні поняття «державна митна справа», що міститься у митному законодавстві, – як сукупність заходів, які направлені на імплементацію державної митної політики. Основною метою державної митної справи є визначення алгоритму дій перетину митного кордону України товарами, що експортуються та імпортується, а також їх митне оформлення та митний контроль і тарифне регулювання [10]. Реалізація державної митної справи здійснюється згідно міжнародних форм

декларування товарів, розрахунку митної вартості товару, а також кодифікації та класифікації товарів та системності митної статистики. Згідно думок відомого вченого В. Я. Настюка, митна справа – це система су-

спільних відносин, що виникають під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, у зв'язку із забезпеченням економіко-регулятивних, фіскальних і правоохоронних завдань митної полі-

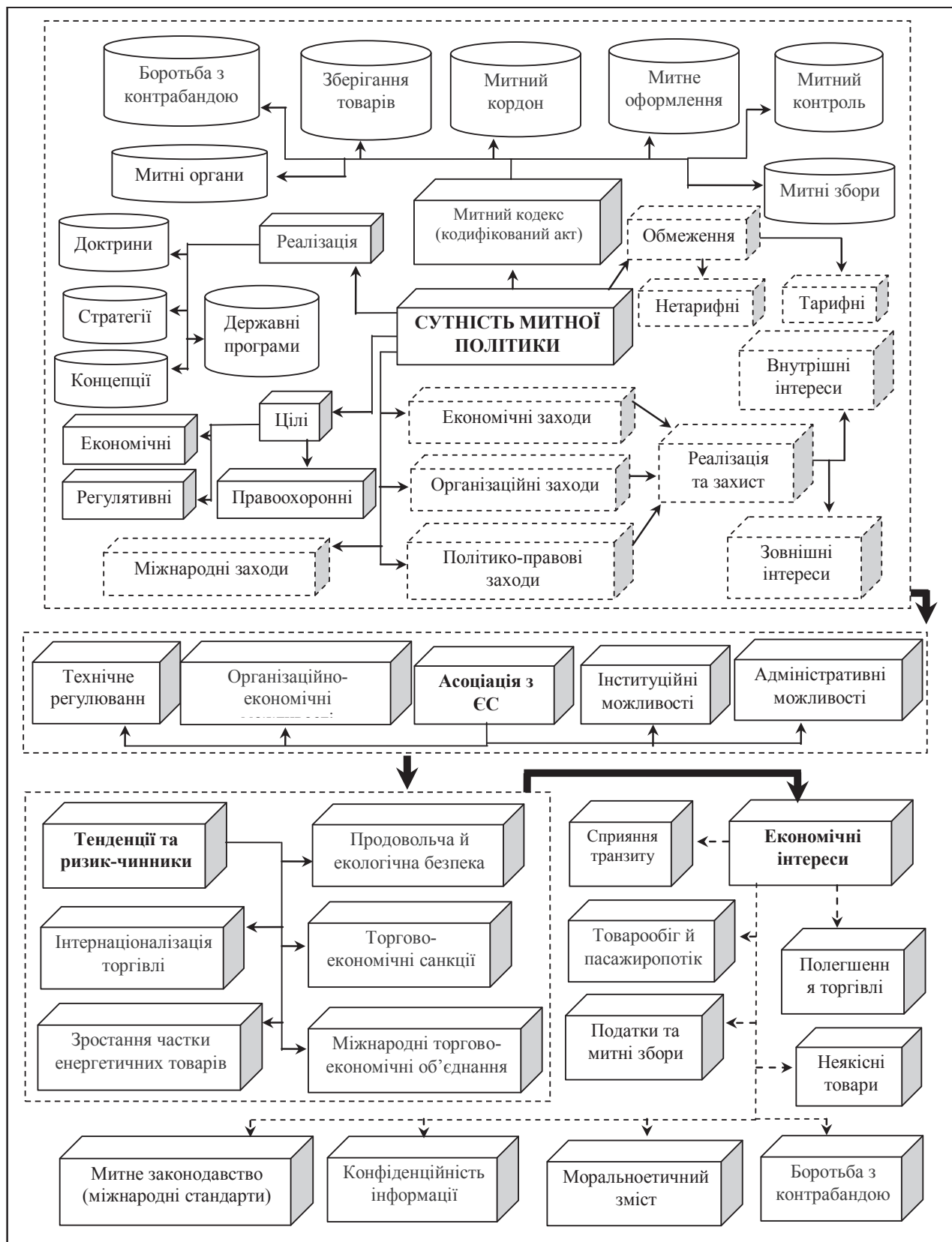

Рис. 1. Модель митної політики в умовах приєднання до Асоціації з ЄС

тики держави, сформульованих у Митному кодексі України та інших законодавчих актах, де відповідно до норм права одним із суб'єктів виступає орган або установа митної служби, їх організація чи посадовець [12, с. 28]. У своїх дослідженнях Ю.Д. Кунев окреслює, наступне – органи доходів та зборів виконують подвійну роль, здійснюючи митні функції, а також організовуючи управління функціями, внаслідок чого в теорії обумовлена поява терміну «митна діяльність» [13, с. 13]. Згідно прихильників галузі митного права, визначення терміну мито розуміється як загальнодержавний податок, який встановлюється, нараховується та сплачується відповідно до чинного законодавства [10]. В науковому дослідженні також було звернуто увагу на думку науковця, А. Г. Бидик, який зазначає, що реалізація митної діяльності є ефективною в разі наявності компетентних органів [6].

Наступним компонентом сучасної митної політики є митна безпека – економічне забезпечення національних інтересів, реалізація певних заходів для стабільного розвитку економічної системи країни. Тому економічну безпеку, як одну з компонентів сучасної митної політики, варто розглянути під кутом ефективності здійснення економічних, правових, політичних та інших заходів держави для захисту інтересів громадян країни та суспільства в цілому. До основних митних аспектів, які мають бути вирішені відносять: переміщення через митний кордон; митне регулювання та встановлення митних платежів; імплементація митних процедур та тарифного регулювання; контрабанда та порушення митних правил. Не менш важливою метою в митній політиці є забезпечення країни саморозвитком та самовідтворенням, як загальної мети державної політики.

До цих заходів слід віднести модернізацію виробництва, інвестиційну діяльність та інноваційну політику, сприятливі умови ведення бізнесу, ефективні заходи боротьби з тіньовою економікою. Основним критерієм економічної безпеки держави, що також забезпечується митною політикою, є: незалежність, суверенітет, конкурентоздатність економіки та окремих її галузей, соціально-політична стабільність, ресурсний потенціал.

Тому основними заходами забезпечення інтересів України є: полегшення торгівлі; сприяння транзитові через митну територію країни; пожвавлення товарообігу та пасажиропотоку через митні кордони країни; прозорі правила стягнення податків та митних зборів; організація боротьби з контрабандою; гармонізація митного законодавства України з країнами партнерами, зокрема з країнами членами Європейського Союзу; конфіденційна інформація суб'єктів ЗЕД; контроль неякісних товарів; недопущення введення продукції низького морально-етичного змісту [7].

Згідно нижченаведеної моделі митної політики в умовах приєднання до Асоціації з ЄС (рис. 1), варто розкрити сутність кожної компоненти митної політики. Напрямами митної політики – є здійснення економічних, організаційних та політико-правових заходів. Імплементація митної політики здійснюється на підставі таких документів як: доктрина, стратегія, концепція. Важливим моментом трансформації митної політики в Україні стала вступ до Асоціації з Євросоюзом, що визначила зміни в технічному та організаційно-економічному регулюванні; інвестиційні та адміністративні можливості країни. До основних тенденцій та ризик-чинників варто віднести: інтернаціоналізацію торгівлі, торгово-економічні санкції, зростання частки енергетичних товарів, наявність міжнародних торгово-економічних

об'єднань, продовольча та екологічна безпека. Наразі економічним інтересам митної політики є сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку при перетинанні митного кордону, полегшення міжнародної торгівлі, зниження частки неякісних товарів на внутрішніх та зовнішніх ринках, що перетинають митний кордон України, морально-етичний зміст, розробка заходів щодо боротьби з контрабандою товарів, вдосконалення митного законодавства.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене, досліджуючи теоретико-методичні засади митної політики України, важливим є обґрунтування основного напрямку розвитку митної політики країни. Таким чином, імплементація митної політики має реалізовуватися в таких напрямках як: вдосконалення економіки залучаючи найбільш інноваційні компанії у світі; створення економічного середовища для оновлення зовнішньоекономічної спеціалізації країни; підтримка наукоємних галузей; розширення географічної структури імпорту та експорту, забезпечення найкращих умов для українських компаній; уніфікація митного тарифу відносно країн-членів ЄС, куди наразі прямує Україна. Трансформація геополітичного ландшафту та реалізація вдалих економічних відносин між країнами виступають рушійною силою змін в теоретико-методичних засадах сутності митної політики країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коломоєць О. В. Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Сер. : Право. – 2014. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1_8
2. Куценко Д. І. Модель впливу інновацій на економічну безпеку національної економіки [Електронний ресурс] / Д. І. Куценко. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/4/20.pdf>.
3. Мосякіна О. А. Системний підхід до поняття сутності митної політики та її генези / О. А. Мосякіна. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2016. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_28
4. Гуцул І. А. Митна політика у фіскальному просторі України / І. А. Гуцул // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 10. – С. 232-234.
5. Сабадаш В. В. Орієнтири національної митної політики в умовах торгово-економічної інтеграції / В. В. Сабадаш, А. Ю. Казбан // Mechanism of Economic Regulation. – 2014. – № 2. – С. 123-133.
6. Берlach Н. А. Сутність митної діяльності, спрямованої на сприяння захисту прав інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс] / Н. А. Берlach, С. П. Филь. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13352>.
7. Новосад І. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави / І. Новосад // Світ фінансів. – 2015. – Вип. 2. – С. 145-155.
8. Лоцихін О. М. Економічна функція сучасної держави. Теоретико-правові аспекти : моногр. / О. М. Лоцихін. – К. : Юридична думка, 2008. – С. 112 (368 с)
9. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти [Текст] : монографія / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.
10. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://sfs.gov.ua/mk/rozdil-1/glava-1/>.
11. Ківалов С. В. Митна політика України : підручник / С. В. Ківалов, Б. А. Кормич. – Одеса :Юридична література, 2002.
12. Настюк В.Я. Адміністративно-правові проблеми законодавчого регулювання митної справи в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В.Я. Настюк ; Нац. юрид. Акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 36 с.
13. Кунев Ю.Д. Правова організація діяльності митної служби України : теоретичні та методологічні основи : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Ю.Д. Кунев. – Харк. нац. унт внутр. справ. – Х., 2010. – 40 с.